

»IZREKAM ZVESTOBO MOJI NOVI DOMOVINI REPUBLIKI SLOVENIJI ...«:¹ TESTIRANJE ZNANJA SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA IN TUJEGA JEZIKA V SLOVENIJI

Prispevek predstavlja položaj govorcev slovenščine kot drugega in tujega jezika, še posebej tistih, ki morajo za svoje življenje in delo v Republiki Sloveniji svoje znanje slovenščine dokazovati z uradnim spričevalom. Podatki zadnjih let kažejo, da število priseljencev v Sloveniji narašča, hkrati pa se povečujejo tudi uradne zahteve po znanju slovenščine. To je že od leta 1992 pogoj za pridobitev slovenskega državljanstva z naturalizacijo, medtem ko druge države Evropske unije jezikovne izpite za t. i. potrebe integracije uvajajo šele zadnjih nekaj let. Jezikovno testiranje za pridobitev državljanstva posega v temeljne človekove pravice in tako odpira številna etična vprašanja, pa tudi vprašanja dostopa do jezikovnega znanja, učnih praks in dejanskih sporazumevalnih potreb oseb, ki se takih izpitov udeležujejo. Na drugi strani pa se vzpostavlja problem tistih področij, kjer bi bilo treba zahteve po jezikovnem znanju jasno definirati, npr. za tuje zdravnike, ki v Sloveniji iščejo zaposlitev. V drugem delu se prispevek osredotoča na obstoječi sistem testiranja znanja slovenščine kot drugega in tujega jezika, navaja nekatere statistične podatke o številu udeležencev na izpitih, njihovem izvoru, učnih praksah in razlogih za opravljanje izpita iz znanja slovenščine, predvsem pa odpira nekatera pomembna vprašanja testiranja specifične populacije, ki govori slovenščini sorodne jezike.

Ključne besede: slovenščina kot drugi in tuji jezik, jezikovno testiranje, jezikovna politika, državljanstvo

¹ Citat je začetek besedila *Prisege o spoštovanju svobodnega demokratičnega ustavnega reda*, ki je utemeljen v *Ustavi Republike Slovenije*. Prisego kot enega od pogojev za pridobitev slovenskega državljanstva opredeljuje *Zakon o državljanstvu RS (Uradni list RS 24/2007)* v 10. členu. Gl. tudi *Pravilnik o postopku in načinu slovesnega dejanja podaje prisege (Uradni list RS 42/2007)*.

1 Kakšna je slovenska (jezikovna) realnost

Ko govorimo o jezikih v Republiki Sloveniji, ne moremo mimo tistih uporabnikov slovenščine, ki je niso usvojili kot svoj prvi jezik, ampak so se je naučili zato, da se lahko v slovenskem jezikovnem okolju sporazumevajo v vsakodnevnem življenju, pri svojem delu, v izobraževanju, javno in/ali zasebno. Govorci slovenščine kot drugega in tujega jezika (v nadaljevanju SDTJ) so že od nekdaj del slovenske jezikovne skupnosti,² razsežnost SDTJ v različnih obdobjih pa bolj ali manj pomembna sestavina slovenske jezikovne situacije (Stabej 2010: 169–178); v sodobnem času intenzivnih migracij ta sestavina postaja vse pomembnejša.

Podatki Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) kažejo, da se je število tistih prebivalcev RS, ki kot svoj prvi jezik (po SURS-u materni) niso navedli slovenščine, od leta 1953 nenehno zvišuje. Tako je njihov delež v zadnjem popisu prebivalstva leta 2002 presegel 12 %; večinoma je šlo za govorce jezikov nekdanje Jugoslavije.³ Med njimi so bili večinoma državljani RS, le 2 % je bilo državljanov drugih držav.⁴

Podatki o prvem jeziku prebivalcev se zaradi prehoda na registrski popis leta 2011 ne zbirajo več, zato podatkov o številu potencialnih govorcev SDTJ ni več mogoče spremljati; pač pa SURS spremlja migracijske procese in ugotavlja nenehno rast priseljevanja. 1. januarja 2012 je tako v Sloveniji živelo nekaj čez 2 milijona prebivalcev, večinoma slovenskih državljanov. Dobrih 85.000 ali 4,2 % celotnega prebivalstva je imelo tuje državljanstvo (za primerjavo: konec leta 2009 je bilo tujih državljanov 3,5 %, konec leta 2010 pa 4 %). Od tega je največ (skoraj 88 %) državljanov držav nekdanje skupne države.⁵ Po podatkih projekta *Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil* (Tanasić 2012) te osebe v Sloveniji večinoma iščejo delo. Tistim, ki delo najdejo in se vsaj približno ustalijo, se pogosto pridružijo družinski člani. Tako podatki kažejo, da se je »/z/e peto zaporedno četrtletje najbolj povečalo število prebivalc s tujim državljanstvom, in sicer za 2,4 %.«⁶

Vsi ti podatki kažejo, da je Slovenija država priseljevanja in da tudi tu migranti večinoma niso le v prehodu, četudi marsikdo misli, da so (ali pa si to morda želi?). Morda je razlog za takšno mnenje res v samih izrazih *migrant*, *migracija* ipd., ki nakazujejo nekakšno začasnost, podobno kot besedna zveza *država gostiteljica* (Žitnik Serafin 2008: 25–26 in 33–35). A dejstvo je, da na migracijo ne moremo več gledati le kot na dejanje selitve (izselitve in priselitve) ali proces

² O zgodovini SDTJ gl. tudi Zemljarič Miklavčič 1999.

³ <http://www.stat.si/doc/pub/sestava_preb_slo.pdf>, str. 88. (Dostop 21. 5. 2012.)

⁴ <http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=14>. (Dostop 24. 5. 2012.)

⁵ <http://www.stat.si/tema_demografsko_prebivalstvo.asp>. (Dostop 25. 5. 2012.)

⁶ <http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4653>. (Dostop 15. 5. 2012.) Podatka, ali je priseljevanje žensk dejansko posledica združevanja družine, na Ministrstvu za notranje zadeve ni bilo mogoče potrditi.

ponavljajočih se selitev (Žitnik Serafin 2008: 25), ampak kot na stvar bolj ali manj stalne naselitve. In tako novi kot stari »naseljenci« s seboj prinašajo svoje jezike, svoje kulture in vrednote ter se skušajo vsak po svoje prilagajati novim okoliščinam, tudi jezikovnim: tako, da se slovenščine naučijo za svoje bolj ali manj zahtevne sporazumevalne potrebe ter za potrebe in zahteve nove jezikovne skupnosti.

Živimo torej v jezikovno močno heterogeni realnosti. Tu ne mislimo toliko na to, da se je spremenila »slika izključne slovenskosti slovenskega jezikovnega prostora« (Stabej 2010: 116), kot na to, da vse bolj raznolika postaja tudi slovenščina s svojimi najrazličnejšimi uresničitvami – ne le domačih, ampak še posebej tujih uporabnikov. Slovenščina nikoli ni bila zares »samo jezik Slovencev in Slovenk, temveč tudi jezik vseh drugih, ki ga hočejo ali morajo govoriti« (Stabej 2010: 178). In tisti, ki želijo postati slovenski državljani, ga morajo govoriti, to se od njih tudi pričakuje.

V tem prispevku se omejujemo na t. i. priseljske skupnosti, ostale (madžarsko in italijansko narodno skupnost ter romsko skupnost) puščamo ob strani, čeprav gre tudi v njihovem primeru za govorce SDTJ. Prvič zato, ker je njihov status sistemsko zagotovo mnogo bolje urejen,⁷ čeprav je uresničevanje njihovih zakonsko določenih pravic morda kdaj tudi vprašljivo. In drugič zato, ker so priseljske skupnosti številčno precej močnejše (gl. zgoraj). Zanimali nas bodo tako tisti, ki so v RS že dlje časa, kot tudi novi priseljenci.⁸ Prav tako se tu omejujemo na odraslo populacijo priseljencev. Problematiko priseljskih otrok in mladostnikov natančneje prikazuje M. Knez v tej številki.

2 Kakšna so prepričanja o slovenščini in pričakovanja o njenem znanju

2.1

Jezik je za Slovence od nekdaj izredno močno identifikacijsko sredstvo, »bistvena vrednota kulturne identitete« (po Extra in Spotti 2009: 64); na stopnjo prepričanja o moči slovenščine, da združuje in njenim govorcem daje občutek (narodne) enotnosti, so vplivale zgodovinske okoliščine. In morda bi komu še danes ustrezala podreditev jezika in družbe »matematični aksiomati«, kot pravi Stabej (2010: 200): »Bivanjska enačba naj bi bila naslednja: kdor govori slovensko, je Slovenec.

⁷ Pravice pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti v RS so npr. zagotovljene z *Ustavo RS* (5. člen) in *Zakonom o posebnih pravicah italijanske in madžarske narodne skupnosti na področju vzgoje in izobraževanja* (Uradni list RS 102/2007), Romom pa njihove pravice zagotavlja *Zakon o romski skupnosti v RS* (Uradni list RS 33/2007).

⁸ V tem besedilu izraz *priseljenec* (namesto *migrant*) vključuje tako »nove« priseljence kot tudi slovenske državljane, ki so se v Slovenijo priselili; »s/« specifično priseljskimi težavami pa se – ne glede na pridobljeno državljanstvo – ne soočajo le priseljenci, temveč pogosto tudi njihovi potomci« (Žitnik Serafin 2008: 26–27).

Slovenščina ga šele dela Slovenca. In prav zato je logično, da slovensko govori le Slovenec.« Znanje in uporaba slovenščine naj bi torej bila tudi znak pripadnosti, celo privrženosti slovenskemu narodu in slovenstvu. Seveda ne kakršnokoli znanje; le »dobro« znanje, še posebej v javni komunikaciji (Stabej 2010: 204–205).

Posledično je bilo v Sloveniji znanje slovenščine kot znak pripadnosti slovenstvu tudi formalizirano: od leta 1991 ga morajo v postopku naturalizacije uradno dokazati vsi potencialni državljani. »Zavedati se je treba, da so vprašanja državljanstva in jezika v posttotalitarnih kontekstih pogosto povezana z eksistencialnim pojmovanjem nacionalnosti in kolektivne zavesti,«⁹ pravi Hogan-Brun (2011: 46). Zato se težnje po javni enojezičnosti v slovenščini v času osamosvajanja na prvi pogled zdijo podobno samoumevne kot tiste, ki so se izoblikovale sredi 19. stoletja. V tem Slovenija ni osamljena. Toda če so se težnje po slovenščini kot »edini izbiri« in pojmovanje njenega (dobrega) znanja kot samoumevnega znaka pripadnosti slovenstvu zdeli samoumevni takrat, v današnjem globaliziranem svetu neizmerne jezikovne in siceršnje raznolikosti lahko delujejo anahronistično.

2.2

Pričakovanja Slovencev o tem, kakšno naj bo znanje slovenščine tujih govorcev, so precej visoka (gl. Ferbežar in Pirih Svetina 2004: 17). Ta pričakovanja pa niso povezana zgolj z izbiro jezika, tj. slovenščine, temveč in morda še pogostejše s »kakovostjo« njegove rabe. Izkušnje kažejo, da se tiste, ki prihajajo iz držav nekdanje Jugoslavije, pri uporabi slovenščine vrednoti strožje kot druge tuje govorce (gl. Pirih Svetina in Ferbežar 2005; Balazic Bulc 2009).

Še posebej kadar so jezikovna pričakovanja povezana z vprašanji narodne identifikacije, pa se porodijo tudi (uradne) zahteve po jezikovnem znanju tistih, ki to znanje v procesu vključevanja v jezikovno skupnost šele pridobivajo. In so najpogostejše namenjene izključevanju. Ali kot pravi Shohamy (2009: 46), jezik postane orodje nadzora, trdnjava moči in merilo za razvrščanje ljudi na tiste, ki jezik obvladajo, in tiste, ki ga ne.

3 Kakšne so jezikovne zahteve v Republiki Sloveniji

Slovenska jezikovna politika je glede zahtev po znanju slovenščine tujih govorcev precej eksplicitna. Na portalu Iusinfo¹⁰ je bilo maja 2011 mogoče najti približno 80 uradnih dokumentov s takimi zahtevami, med njimi 36 zakonov, pet uredb, šest pravilnikov, tri statute in številne druge pravne akte, med katerimi so prevladovali sklepi o ustanovitvah javnih zavodov. Za primerjavo: leta 2001 je bilo zakonov s takimi zahtevami 26 (Ferbežar in Stabej 2002: 237; gl. tudi Stabej 2010: 64–74).

⁹ Vsi prevodi v tem besedilu so delo avtorice.

¹⁰ <<http://www.ius-software.si/>>. (Dostop maj 2011.)

Večinoma segajo na področja prava, zdravstva, šolstva, financ, prometa, kulture in določajo znanje slovenščine kot obvezni pogoj za opravljanje posameznih dejavnosti. Že bežen pregled zahtev pove, da v RS ni enotnega mnenja in praks glede jezikovnega znanja oz. njegovih ravni. Pa ne le zato, ker so določila zelo različna po svoji dikciji,¹¹ temveč predvsem zato, ker ni nobenih opredelitev, kaj posamezna zahteva pomeni in kako naj bi se uresničevala. Tako sta interpretacija in realizacija posameznega določila največkrat prepuščeni vsakokratnemu uporabniku (gl. tudi Stabej 2010: 68). To pa pomeni, da se (lahko) jezikovne zahteve v praksi uresničujejo povsem neuravnoteženo glede na namene, za katere so bile določene. Kot primere navajamo na eni strani *Zakon o državljanstvu RS*, na drugi pa tri zakone s področja zdravstva: *Zakon o zdravniški službi*, *Zakon o zdravstveni dejavnosti* in *Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist*.

3.1

Zakon o državljanstvu RS (v nadaljevanju *ZDRS*) je bil prvič sprejet leta 1991 (*Uradni list RS* 1/1991)¹² in je bil verjetno med prvimi z eksplicitnim določilom o jezikovnem znanju. V dvajsetih letih je *ZDRS* doživel številne spremembe, med drugim tudi tiste, povezane z jezikovnim znanjem (o tem podrobneje v Ferbežar in Pirih Svetina 2004). Zadnja različica zakona (*Uradni list RS* 24/2007) v postopku pridobitve državljanstva z naturalizacijo¹³ v 5. točki 10. člena navaja pogoj, da prosilec »obvlada slovenski jezik za potrebe vsakdanjega sporazumevanja, kar dokaže s spričevalom o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenščine na osnovni ravni«. Jasno sta torej opredeljena tako stopnja ravni znanja kot tudi njeno dokazovanje: jezikovni izpit. Ne glede na to, kaj mislimo o jezikovnih zahtevah v primerih, ko gre za uresničevanje najbolj temeljnih človekovih pravic, kot je pravica do državljanstva, se v primeru *ZDRS* zdi, da so se pripravljavci zakona jezikovnega določila lotili z razmislekom in so skušali vsaj deloma upoštevati (vsakdanje) sporazumevalne potrebe državljanov. V obstoječem

¹¹ Zahteve po znanju slovenskega jezika so npr. formulirane takole: »mora znati/obvladati slovenski jezik«, »ustrezno/zadostno znanje slovenskega jezika«, »obvlada slovenski jezik/knjižni jezik«, »mora obvladati in uporabljati slovenski jezik«, »aktivno obvladajo znanje slovenskega jezika«, »aktivno znanje slovenskega jezika«, »osnovna, srednja visoka raven aktivnega obvladanja slovenskega jezika«, »sposoben se je sporazumevati v slovenskem jeziku«.

¹² Vir vseh navedb *Uradnega lista RS* v tem besedilu je bila spletna stran <www.uradni-list.si>. (Dostop 15., 21. in 27.–31. 5. 2012.) V tem besedilu se sklicujemo na čistopise besedil pravnih aktov po zadnjih objavljenih spremembah.

¹³ Naturalizacijo kot način pridobitve državljanstva Ministrstvo za notranje zadeve pojasnjuje takole: »Naturalizacija temelji na pristni vezi med posameznikom in državo, ko se tujec z dolgoletnim prebivanjem v Sloveniji že tako adaptira v okolje, kjer živi, da sprejema državo svojega stalnega bivanja za novo domovino, da sprejema njen ustavni in pravni red v najširšem smislu.« Obstajata redna in izredna naturalizacija; za slednjo veljajo določene olajšave, tudi kar zadeva jezikovno znanje. <http://www.vlada.si/si/medijsko_sredisce/pojasnila/pojasnila/article/pojasnilo_ministrstva_za_notranje_zadeve_o_pridobitvi_slovenskega_drzavljanstva_z_naturalizacijo_13/>. (Dostop 25. 5. 2012.)

sistemu preverjanja in certificiranja znanja slovenščine je namreč osnovna raven znanja opredeljena prav v tem smislu.¹⁴

O vprašanju, ali znanje »za potrebe vsakdanjega sporazumevanja« zadostuje za razumevanje besedila prisege iz naslova, bomo razmišljali ob drugi priložnosti (seveda pa tu nikakor ne mislimo, da bi zato moral ZDRS od prosilcev za državljanstvo zahtevati višjo raven jezikovnega znanja, kot je trenutno določeno).

3.2

Zakon o zdravniški službi je bil prvič sprejet leta 1999 (*Uradni list RS* 98/1999) in nazadnje spremenjen leta 2010 (*Uradni list RS* 107/2010). Tujim zdravnikom nalaga, naj »uporablja/jo/ pri opravljanju zdravniške službe slovenski jezik /.../. Znanje jezika se dokazuje s spričevalom o končani srednji šoli ali s potrdilom izobraževalnega zavoda.« Raven znanja slovenščine torej ni opredeljena, povsem ohlapno pa je določeno tudi njegovo dokazovanje. Podobno ohlapna je formulacija v *Zakonu o zdravstveni dejavnosti* (*Uradni list RS* 77/2008). Zadnji zakon s tega področja, *Zakon o priznavanju poklicnih kvalifikacij zdravnik, zdravnik specialist, doktor dentalne medicine in doktor dentalne medicine specialist* (*Uradni list RS* 107/2010), pa odločitev o ravni znanja slovenščine in interpretacijo dokazil o njem v celoti prepušča delodajalcem. Zadnji zakon je bil sprejet po hitrem postopku, saj so razmere v RS zaradi pomanjkanja zdravnikov postale kritične. Zato delodajalci izražajo veliko potrebo po zaposlovanju tujih zdravnikov, politika pa je z omenjenim interventnim zakonom poskrbela za blažje vstopne pogoje.

Določila o znanju in uporabi slovenščine so v teh treh zakonih v primerjavi z ZDRS močno neuravnotežena. To je problematično iz več razlogov. Prvi je povezan z dokazovanjem znanja »s potrdilom izobraževalnega zavoda«. V primeru najrazličnejših potrdil, ki jih prinašajo zdravniki (iz svojih držav ali izobraževalnih ustanov v Sloveniji, ki nimajo pooblastil za izdajanje formalnih spričeval), je namreč nemogoče ugotoviti, katera in kakšna znanja potrjujejo, ali in kako se ta preverjajo in ali morda potrjujejo le udeležbo na kakšnem kratkem tečaju. Interpretacija takšnih potrdil je, kot rečeno, prepuščena delodajalcem in izkušnje so različne: za nekatere zadostuje potrdilo na osnovni ravni, drugi zahtevajo potrdilo na višjih ravneh (gl. op. 14), za nekatere pa morda zadostuje potrdilo o udeležbi na jezikovnem tečaju. To pa ne pomeni le, da so sporazumevalne potrebe zdravnikov upoštevane povsem nedosledno¹⁵ in da se

¹⁴ V programu Slovenščina za tujce, na katerem temelji tristopenjski sistem preverjanja in certificiranja znanja SDTJ in na podlagi katerega se izdajajo javno veljavne listine o njem, se govorci na osnovni ravni »najdejo v osnovnih življenjskih situacijah, to je ponovljivih (rutinskih) sporazumevalnih položajih« (Ferbežar in Pirih Svetina 2002). Program poleg osnovne ravni opredeljuje še srednjo in visoko raven.

¹⁵ Ob zavedanju, da tudi zdravniki pri svojem delu nimajo povsem enakih sporazumevalnih potreb.

tako uresničujejo tudi jezikovne zahteve, temveč so neenako obravnavani tudi sami zdravniki, ki v Sloveniji iščejo zaposlitev.

Zagotovo pa je najbolj problematično, da praktično uresničevanje jezikovnih zahtev lahko vpliva na vse potencialne uporabnike storitev konkretnega zdravnika oz. na uresničevanje njihovih temeljnih pravic, npr. pravice do razumljivega sporazumevanja na tako občutljivem, celo usodnem področju, kakršno je zdravje. Osnovna raven znanja za takšno komunikacijo zagotovo ne more zadostovati, pa čeprav večina zdravnikov, ki se zaposlujejo v Sloveniji, govori slovenščini sorodne jezike. Bližina jezikov je lahko tudi zelo nevaren izgovor delodajalcev: mlajša generacija domačih govorcev slovenščine nekdaj srbohrvaščino slabo obvlada ali je sploh ne obvlada (gl. Požgaj - Hadži idr. 2009), v Sloveniji pa živijo tudi številni priseljenci, ki se v katerem od preostalih južnoslovanskih jezikov ne morejo sporazumeti.

Ob tem pa še en pomemben razmislek: o jezikovni rabi. Jasno je, da se v primerih, ko gre za formalizirane zahteve in preverjanje, dokazuje znanje standardne različice nekega jezika, v našem primeru slovenščine. Vprašanje pa je, ali to »zadostuje« za sporazumevalne potrebe zdravnikov – še posebej tistih, ki svoje storitve opravljajo zunaj urbanih območij, kjer se srečujejo z ljudmi, ki se zmorejo sporazumevati le v nestandardnih oblikah slovenščine. In še nekaj: uradno spričevalo o jezikovnem znanju ni nikakršno jamstvo, da bo nekdo, četudi jezik zna, ta jezik tudi zares uporabljal.

4 Kakšen dostop do jezikovnega znanja ponuja Republika Slovenija

Pravico do znanja slovenščine zagotavlja več zakonov, npr. *Zakon o tujcih* (Uradni list RS 61/1999), *Zakon o azilu* (Uradni list RS 61/1999) oz. njegov »naslednik« *Zakon o mednarodni zaščiti* (Uradni list RS 111/2007), *Zakon o javni rabi slovenščine* (Uradni list RS 86/2004). Najbolj natančno pa pravico do učenja SDTJ opredeljuje *Uredba o integraciji tujcev* (v nadaljevanju *Uredba*), ki je bila prvič sprejeta leta 2008 (Uradni list RS 65/2008) in zagotavlja brezplačne 60- ali 180-urne programe »učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, družbo in ustavno ureditvijo« in brezplačno prvo opravljanje izpita iz znanja slovenščine na osnovni ravni.

Omenjeni programi so se začeli sistematično izvajati kmalu po sprejetju *Uredbe* in dejansko pomenijo prve brezplačne programe, ki jih je država Slovenija ponudila priseljencem iz t. i. tretjih držav.¹⁶ Od sprejetja *Uredbe* do konca aprila 2012 se je po podatkih Ministrstva za notranje zadeve¹⁷ tečajev SDTJ udeležilo skupaj

¹⁶ Za tretje države se štejejo države, ki niso članice EU in skupnega evropskega gospodarskega prostora (Islandija, Liechtenstein, Norveška) in Švicarske konfederacije. Za državljane Evropske unije pa brezplačni tečaji slovenščine (vsaj po vedenju avtorice tega prispevka) niso predvideni.

¹⁷ Elektronska pošta z dne 26. 4. 2012.

2853 oseb, tečajev spoznavanja slovenske kulture, zgodovine in ustavne ureditve pa 23 oseb. Leta 2010 so bile sprejete nekatere spremembe *Uredbe (Uradni list RS 86/2010)*, in sicer je zaradi majhnega interesa za tečaje spoznavanja slovenske kulture, družbe in ustavne ureditve predvidela enotni program, ki naj bi poleg jezikovnih vključeval tudi tovrstne vsebine, do brezplačnega izpita na osnovni ravni pa so od tedaj upravičeni le tisti, ki dokažejo 80 % udeležbo na takšnem tečaju.¹⁸ Pripravljen je bil javno veljavni program Začetna integracija priseljencev (*Uradni list RS 57/2011*),¹⁹ ki skuša upoštevati jezikovne in sociokulturne potrebe tistih, ki se na novo priseljujejo v Slovenijo.

Republika Slovenija je torej pravico do znanja slovenščine začela uresničevati res pozno, še posebej v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Toda s hitrim naraščanjem migracij sta se tudi v Sloveniji močno povečala potreba po promoviranju družbenega vključevanja ter poudarjanje družbene kohezije in aktivne udeležbe priseljencev pri tem.²⁰ Za tehtnejši premislek o programu Začetna integracija priseljencev in njegovem izvajanju na tem mestu ni prostora. Ocenjujemo pa, da je število ur, namenjenih razmeroma ambiciozno zastavljenim vsebinam, in upoštevaje najrazličnejše potencialne uporabnike, veliko preskromno za doseg učinkovitejših rezultatov.

5 Kakšne so migracijske (jezikovne) politike v Evropski uniji

Dejstvo, da je Slovenija že leta 1991 kot enega od pogojev za pridobitev slovenskega državljanstva določila znanje slovenščine, je bilo v evropskem kontekstu tistega časa razmeroma nenavadno, saj druge evropske države jezikovnih pogojev prosilcem za državljanstvo niso postavljale. S stališča Slovenije pa je bilo to do neke mere razumljivo: pogled piscev *ZDRS* na državljanstvo so sooblikovale pretekle in polpretekle izkušnje bivanja v formalno sicer večjezični državi, kjer pa je bila slovenščina v primerjavi s takratno srbohrvaščino »jezik s šibkejšim dejanskim statusom in prestižem« (Stabej 2010: 171). Že sredi 90. let prejšnjega stoletja so tudi v Estoniji in Latviji uvedli jezikovne teste in teste poznavanja kulture in družbe za potrebe naturalizacije; kot razlog za takšne teste se v literaturi navaja prevladujoče stališče o nelegitimni

¹⁸ Septembra 2012 je bila (z veljavnostjo od 1. 1. 2013) sprejeta *Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije (Uradni list 70/2012)*. Ta uredba nadomešča trenutno veljavno *Uredbo o integraciji tujcev*. Priseljencem nova uredba ne zmanjšuje pravice do udeležbe na tečajih slovenščine, odreka pa jim pravico do »vključevanja v izobraževalni sistem za pridobitev javnoveljavne izobrazbe in v postopke pridobivanja certifikatov o nacionalni poklicni kvalifikaciji«, ki jo imajo priseljenci po veljavni uredbi in ki zanje pomeni pomembno možnost pridobivanja znanja, tudi slovenščine.

¹⁹ Program je bil na pobudo MNZ izdelan v sodelovanju Andragoškega centra Slovenije in Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

²⁰ Temu je bil leta 2009 namenjen obsežen promocijski projekt Ministrstva za notranje zadeve z zloženkami *Vključevanje v slovensko družbo* v različnih jezikih in oglaševanjem brezplačnih tečajev slovenščine *Učim se slovensko, da bom lahko povedal, kdo sem*.

(jezikovni) okupaciji baltskih držav s strani nekdanje Sovjetske zveze (Hogan-Brun 2011: 40).

Zlasti zahodnoevropske države, ki so bile tradicionalno odprte do priseljevanja in (vsaj na videz) tolerantne do razlik, takšnega jezikovnega testiranja večinoma niso uvajale, s širitvijo Evropske unije leta 2004 pa so se jezikovne zahteve začele formalizirati tudi tam. Ekonomska kriza je migracijske politike še zaostila. Priseljenci v številnih državah morajo po novem opravljati t. i. državljanske izpite, ki obsegajo jezikovni test in poseben test poznavanja družbe in kulture države sprejema. In če so bili tovrstni testni režimi morda sporni še sredi 90. let prejšnjega stoletja, je takšno testiranje očitno tudi v tradicionalno priseljenjskih in večkulturnih državah dobilo polno legitimnost; srečanje notranjih ministrov nemških dežel marca 2007 je npr. prineslo sklep, da se »od vseh priseljencev v Evropo lahko zahteva opravljanje izpita, s katerim bodo dokazali svoje poznavanje države gostiteljice« (Slade 2010: 139).

O vse bolj omejevalnih pogojih na področju migracijskih politik v Evropski uniji poroča Van Avermaet (2009: 15–43) in ponuja pregled držav, kjer izvajajo teste za potrebe integracije. Po raziskavi v okviru združenja evropskih jezikovnih testatorjev ALTE²¹ je bil leta 2002 le v štirih izmed 14 evropskih držav jezikovni izpit pogoj za pridobitev državljanstva, leta 2007 pa je bilo med 18 državami takih že 11 (Van Avermaet 2009: 32). Nekatere države uvajajo izpite (jezikovne in tudi izpite iz poznavanja kulture in družbe) že v zgodnejših fazah priseljevanja: za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje in za potrebe združevanja družine (npr. Avstrija, Danska, Nemčija, Nizozemska, Velika Britanija) (gl. Van Avermaet 2009; Extra in Spotti 2009; Slade in Mölering 2010; van Oers idr. 2010; Extra idr. 2011). Vse bolj se torej uveljavljajo prakse, ki znanje jezika pojmujejo kot predpogoj (uspešne) integracije, ne pa kot fazo v procesu integracije in spodbudo zanj.

Pričakovane stopnje jezikovnega znanja za potrebe integracije in/ali za pridobitev državljanstva so zelo različne – od druge (A2) do četrte (B2) ravni na šeststopenjski lestvici *Skupnega evropskega jezikovnega okvira* (v nadaljevanju SEJO). V mnogih državah namesto izpita upoštevajo tudi udeležbo na tečajih, ki jih brezplačno ponujajo priseljencem. Med njimi so velike razlike v številu ur in ravneh znanja, do katerih naj bi pripeljal tečaj. Tako naj bi na primer v Franciji 200- do 400-urni tečaji pripeljali do najnižje ravni (A1) SEJO, v Belgiji pa naj bi to raven jezikovnega znanja dosegli že po 180 urah. Nemčija je sprva ponujala 600-urne tečaje, a je število ur zvišala na 900, raven znanja pa naj bi bila B1 (tretja od šestih). Na Irskem naj bi enako raven dosegli po 1000 urah²² (podatki povzeti po Van Avermaet 2009: 26).

²¹ Association of Language Testers in Europe: <www.alte.org>. (Dostop 29. 5. 2012.)

²² Podatka, ali gre v tem primeru za keltščino ali za angleščino, ni.

Za primerjavo: v 180-urnem programu Začetna integracija priseljencev je predvidena raven znanja največ A2, le izjemoma (npr. pri govorcih, katerih prvi jezik je soroden slovenščini), morda B1. Izpit iz znanja slovenščine na osnovni ravni je bil ocenjen med A2 in B1 (s tendenco proti A2) SEJO.

Glede na povedano imamo v Sloveniji (za zdaj še) razmeroma blago jezikovno politiko glede uradnih zahtev po jezikovnem znanju za potrebe integracije in državljanstva. Prav bi bilo, da bi takšna tudi ostala,²³ da pa bi se jezikovne zahteve raje bolj dejavno in dosledno uresničevale drugje: tam, kjer je znanje slovenščine zares nujno (npr. v zdravstvu in za opravljanje poklicev, kjer je v ospredju delo z ljudmi).

6 Kdo se udeležuje izpitov iz znanja SDTJ in kako se kandidati testirajo

6.1

Formalne zahteve po znanju slovenščine se v Sloveniji večinoma dokazujejo s spričevali, pridobljenimi na izpitih iz znanja slovenščine, ki se izvajajo v okviru Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju CSDTJ).²⁴ Strokovni javnosti je bil sistem preverjanja in certificiranja podrobneje predstavljen že večkrat (Ferbežar in Stabej 2002; Ferbežar in Pirih Svetina 2004; Ferbežar 2009),²⁵ zato bomo tu podrobneje predstavili udeležence izpitov.

Najprej nekaj podatkov:²⁶ med letoma 2001 in 2011 se je izpitov iz znanja slovenščine po programu Slovenščina za tujce skupno udeležilo nekaj čez 20.000 kandidatov,²⁷ velika večina (85 %) na osnovni ravni, 15 % predstavlja približno enaka deleža udeležencev na srednji in visoki ravni. Število kandidatov na izpitih je nepredvidljivo in niha: največjo udeležbo smo zabeležili leta 2003 (skoraj 3000 kandidatov), najmanjšo pa leta 2008 (približno 1200 kandidatov). Od tega leta se udeležba spet povečuje, med drugim tudi zaradi možnosti brezplačnega opravljanja izpita po *Uredbi o integraciji tujcev*.

Kandidati za izpite večinoma prihajajo z območij nekdanje Jugoslavije in so večinoma govorci katerega izmed slovenščini sorodnih jezikov:²⁸ med njimi je

²³ Naj spomnimo, da so testi iz znanja SDTJ v 90. letih, tj. pred uveljavitvijo tristopenjskega sistema, bolj ali manj neposredno preverjali tudi poznavanje slovenske kulture.

²⁴ Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik je leta 1994 Vlada RS pooblastila kot strokovno komisijo, pristojno za preverjanje in certificiranje znanja SDTJ (*Uradni list RS* 47/1994).

²⁵ Gl. tudi spletno stran Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik: <www.centerslo.net>.

²⁶ Za natančne podatke gl. letna poročila Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik: <http://www.centerslo.net/l2.asp?L1_ID=7&L2_ID=95&LANG=slo>. (Dostop 29. 5. 2012.)

²⁷ Ta številka vključuje tudi tiste, ki se izpita udeležijo večkrat.

²⁸ Podatki o kandidatih (njihovih prvih jezikih, izobrazbi, učnih praksah, razlogih za opravljanje izpita) se sistematično zbirajo ob prijavi na izpit.

na osnovni ravni največ bosansko govorečih, na srednji prevladujejo hrvaško, na visoki pa srbsko govoreči kandidati. Na osnovni ravni se izpita udeležuje približno enak delež moških in žensk, na obeh višjih ravneh prevladujejo ženske. Potrdilo o znanju slovenščine udeleženci izpitov večinoma potrebujejo za uradne namene. Razlogi za opravljanje izpita se razporejajo po ravneh: na osnovni ravni gre večinoma za prosilce za slovensko državljanstvo, na srednji ravni za študente ljubljanske univerze (ostale imajo že nekaj let za svoje študente svoje izpite), na visoki pa za iskalce zaposlitve, med njimi zadnjih nekaj let močno prevladujejo zdravniki.

Po ravneh se razporejajo kandidati tudi po izobrazbi: na visoki ravni so skoraj vsi visoko izobraženi, na srednji ravni imajo običajno zaključeno gimnazijo, na osnovni pa jih je največ končalo katero od poklicnih ali srednjih šol. Zadnja leta se struktura kandidatov na osnovni ravni spreminja: v letu 2011 je bilo tako kar 17 % kandidatov visoko izobraženih (leta 2009 8 %). Spreminjajo se tudi njihovi razlogi za opravljanje izpita: za potrebe zaposlitve so leta 2009 izpite na osnovni ravni opravljali 3 % kandidatov, leta 2011 že dobrih 10 % (med njimi tretjina zdravnikov – problematiko v zvezi s tem smo že obravnavali v poglavju 3.2). Večina kandidatov izpite uspešno opravi. Na osnovni ravni so kandidati načeloma uspešnejši kot na obeh višjih ravneh; na osnovni ravni so ženske uspešnejše kot moški.

V nadaljevanju bomo osvetlili nekatera vprašanja, ki so se v zvezi s testiranjem SDTJ odprla v zadnjih nekaj letih. Ker imajo testi načeloma veliko simbolno moč – v večini družb veljajo za »simbole uspeha, dosežkov in mobilnosti, tako mnenje pa še krepijo dominantne družbene in izobraževalne institucije s poudarjanjem testov kot glavnih kriterijev veljave, kakovosti in vrednosti« (Shohamy 2009: 50) –, imajo veliko avtoriteto in so le redko podvrženi kritikam. Zato je naslednje poglavje namenjeno tudi (samo)refleksiji o testiranju SDTJ.

6.2

Vprašanje ravni. Na prvi pogled se zdi, da se kandidati ustrezno razporejajo po ravneh glede na to, za katere namene potrebujejo dokazilo o svojem znanju SDTJ (gl. zgoraj). Ob sprejetju programa Slovenščina za tujce konec leta 2000 (*Uradni list RS* 113/2000) so le redke institucije svoje jezikovne zahteve uskladile z novim programom (omeniti velja MNZ, Zdravniško zbornico Slovenije, Lekarniško zbornico Slovenije, Univerzo v Ljubljani). Pojasnila, kaj posamezna raven pomeni, so sicer javno objavljena,²⁹ a se v konkretnih primerih zelo različno interpretirajo. Jasno je, da morajo o ravneh jezikovnega znanja odločati poznavalci posameznih področij, ki soustvarjajo jezikovno politiko. A ta politika mora biti dosledna in poštena do vseh. Izvajalci izpitov lahko poskrbimo le za

²⁹ Npr. v programu Slovenščina za tujce, na spletnih straneh in v informativnih brošurah Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, v priročnikih, namenjenih za pripravo na izpit.

ozaveščanje o tem, kaj se testira in kako ter kakšne posledice jezikovno testiranje lahko ima.

Drugo vprašanje je povezano z opredelitvami ravni jezikovnega znanja. Opisi posameznih ravni in standardov znanja v programu Slovenščina za tujce so v času nastanka zagotovo pomenili novost: prinašali so nov pogled na jezikovno zmožnost, v izhodišče so postavljali govorca in njegovo zmožnost sporazumevanja, in ne védenje o jeziku. Toda po dobrem desetletju uporabe programa, z izkušnjami z izpiti in z objavo dokumenta SEJO program Slovenščina za tujce zahteva korenito prenovu: večjo povezanost s SEJO oz. z njim bolj usklajene opise posameznih ravni.

Vprašanje sporazumevalnih potreb. Jezikovni testi naj bi temeljili na analizi sporazumevalnih potreb, evidentiranih za konkreten namen (npr. za opravljanje določenega poklica). Izhodišče jezikovnih testov mora biti njihov neposredni uporabnik, testiranec. To je zaradi heterogenosti kandidatov izredno težko, saj bi morali v idealnem primeru za vsak konkreten namen pripraviti poseben test. Zato je lahko splošen test, kakršni so testi iz znanja SDTJ, utemeljen predvsem na pričakovanjih, kaj, kako, koliko ... naj bi nekdo znal na določeni ravni.³⁰ Takšna argumentacija se morda izključuje s povedanim zgoraj (gl. tudi poglavje 2), je pa precej praktična. Vendar je sprejemljiva samo, če ta pričakovanja upoštevajo realnost učečih se.

Manjša raziskava sporazumevalnih potreb udeležencev izpitov na osnovni ravni in udeležencev tečajev po programu Začetna integracija priseljencev³¹ je pokazala, da tuji govorci v slovenščini večinoma govorijo, nekoliko manj poslušajo in berejo, zelo malo pa pišejo – pa naj gre za situacije na delu, doma, pri uradni komunikaciji ali v prostem času. Rezultati so pričakovani (in najbrž tipični tudi za večino odraslih domačih govorcev) in bodo zahtevali premislek o drugačnem razmerju med posameznimi deli izpitov.³²

Vprašanje učnih praks. Podatki kažejo, da večina kandidatov za izpite na osnovni in srednji ravni slovenščino usvaja (samo) iz okolja. Na osnovni ravni se slovenščino sistematično učijo večinoma le tisti kandidati, ki se izpita udeležujejo po *Uredbi*, a še to le od leta 2011 (gl. poglavje 4). Motivacija za sistematično učenje je načeloma zelo nizka. Če so bili pred leti glavni razlogi za to, da se ljudje niso učili slovenščine na tečajih, finančni, ti s ponudbo brezplačnih tečajev ne morejo biti več odločilni. Tudi zgodovinski razlogi (v nekoč skupni državi se jezikovno državljanov ni bilo treba učiti) so pozabljeni. Ostaja pa jih še nekaj:

³⁰ V obstoječih testih se tako npr. na osnovni ravni na ustnem delu izpita dopušča uporaba pogovornih in narečnih oblik slovenščine, na visoki ravni kandidati lahko izbirajo med izpiti z naravoslovno ali družboslovno usmeritvijo, na srednji in visoki ravni se kandidati vnaprej pripravijo na ustni del izpita.

³¹ Raziskava je nastala za potrebe diplomske naloge študentke 3. letnika slovenistike Miše Hernčič Bitenc z naslovom *Jezikovne potrebe učečih se slovenščino* (mentorica doc. dr. Nataša Pirih Svetina).

³² V obstoječem sistemu so vsi deli izpitov enakovredni.

sorodnost jezikov in neozaveščenost: govorci SDTJ so pogosto prepričani, da dobro znajo slovenščino in jo tudi govorijo (vedo, da ne govorijo svojega jezika), ne zavedajo pa se, kako močno njihovo govorno in/ali pisno produkcijo zaznamuje jezikovni prenos iz njihovih prvih jezikov. Na osnovni ravni so mnogi tudi v svojih prvih jezikih funkcionalno slabo pismeni. Nadalje je razlog neinformiranost: marsikdo morda misli, da se bo moral učiti samo slovnico, ali pa za tečaje sploh ne ve. Toda v ospredje najbolj stopa ekonomski razlog: čeprav so tečaji brezplačni, se jih ljudje, predvsem moški, ne udeležujejo, ker za to preprosto nimajo časa. S tem je povezan tudi njihov glavni argument: tu so zaradi dela in ne zaradi učenja.³³ Na srednji ravni je bilo leta 2011 neuspešnih kar 40 % kandidatov; ker gre večinoma za študente, kaže, da jim na fakultetah dopuščajo študij z močno omejeno zmožnostjo v slovenščini. Njihova (ne)motivacija za učenje pa je gotovo povezana tudi z možnostmi za učenje: univerza namreč študentom ne ponuja akademsko obarvanih brezplačnih tečajev slovenščine. Izpiti seveda ne spodbujajo k učenju, temveč jih potencialni uporabniki razumejo kot prisilo; a morda bi motivacijo za učenje vendarle povečali s širšo ponudbo dejanskim potrebam prilagojenih tečajev.³⁴

Večina kandidatov na visoki ravni se slovenščino sistematično uči, zdravniki pogosto zunaj Slovenije. Kljub temu na izpitih dosegajo razmeroma slabe rezultate (leta 2011 je bilo neuspešnih kar 38 % kandidatov). Na vprašanje, zakaj je tako, je težko odgovoriti enoznačno, saj na uspeh na izpitih vplivajo številni dejavniki: prvi jezik, izobrazba, znanje drugih jezikov, način učenja, motivacija, izkušnost s testi itd. Zdi se, da kandidati na visoki ravni z uspehom ne bi smeli imeti težav: so visoko izobraženi in imajo izkušnje z različnimi testi, so večjezični, slovenščino se sistematično učijo in so visoko motivirani, saj imajo v Sloveniji precej možnosti za delo. A njihov problem je – če tu spet izpostavimo zdravnike – zelo specifičen: slovenščine se (na)učijo na hitro, pogosto v svojih državah, kjer stika s slovenščino skoraj nimajo, morda se zanašajo na bližino jezikov in podcenijo čas in zahtevnost učenja ali pa precenijo svoje zmožnosti. In nanje, kot pogosto poročajo na izpitih, pritiskajo tudi bodoči delodajalci (pri čemer jim niso pripravljeni dati ne časa ne sredstev za jezikovno izobraževanje ob delu).

Vprašanje uspeha. Kot že rečeno, večina kandidatov izpit opravi. Ker gre za specifično populacijo govorcev sorodnih jezikov, ga tisti, ki ga opravijo, večinoma opravijo z visokimi ocenami, še posebej pri receptivnih dejavnostih (poslušanju in branju, deloma tudi slovnici v rabi). Težave povzročata govorna in pisna produkcija, največkrat kar v kombinaciji. To še posebej velja za tiste kandidate, ki imajo tudi sicer malo možnosti za sporazumevanje v slovenščini. Produkcija je seveda za sporazumevanje bistvena. In seveda bi kazalo učenje pri

³³ Informacija sodelavca projekta *Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil* M. Tanasića v osebnem pogovoru 23. 5. 2012.

³⁴ Naj kot primer omenimo zelo uspešne specializirane tečaje za zdravnike, ki jih je leta 2012 organiziral in izvajal Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik v sodelovanju z Zdravniško zbornico Slovenije.

določeni populaciji bolj usmeriti k njej. A tu je velika nevarnost t. i. povratnega vpliva (angl. *washback*), ko se ljudje jezika ne učijo več zaradi svojih dejanskih sporazumevalnih potreb, ampak zato, da bi (zgolj) opravili izpit.

Ob uspehu pri jezikovni produkciji ne moremo mimo ocenjevalnih meril, ki pri ocenjevanju produkcije ostajajo, pa če so še tako natančno opredeljena, subjektivna. Zato ocenjevanje poteka v komisijah, izvajalci izpitov pa se redno izobražujejo na seminarjih, na katerih se ugotavljata zanesljivost ocenjevanja in skladnost med ocenjevalci, ocenjevalci pa se usklajujejo, da merila vsaj približno enako tolmačijo. A kljub temu prihaja do razhajanj: nekateri ocenjevalci govorce bolj oddaljenih jezikov ocenjujejo drugače (manj strogo) kot govorce slovenščini sorodnih jezikov. Za prve torej uporabljajo kriterij razumljivosti, pri drugih prevlada kriterij sprejemljivosti. In če je kriterij razumljivosti vsaj približno mogoče objektivizirati, sprejemljivost ostaja subjektivna (gl. tudi Ferbežar in Stabej 2011).

Vprašanje testov. Ocenjevalna merila so del vsakršnega testa. Ko so se pripravljali prvi testi po programu Slovenščina za tujce in ocenjevalna merila zanje, smo njihovi sestavljavci imeli pred sabo »tipične« kandidata, prosilce za slovensko državljanstvo, in smo temu primerno prilagodili tudi ocenjevalna merila: kandidati so lahko uspešno opravili izpit na osnovni ravni, če so bili pri enem od pisnih delov izpita ocenjeni negativno. A s tem izpit ni več ustrezno odražal jezikovne zmožnosti za druge potrebe, npr. za delo. Toda ko smo merila spremenili (tako da imajo vsi deli izpita enako težo in morajo biti pozitivno ocenjeni), je bilo na izpitu neuspešnih kar 10 % več oseb kot prej.

Tudi format testa z izkušnjami in novimi strokovnimi spoznanji zahteva tehtno evalvacijo. Prav na vpliv testne metode na rezultate na izpitu namreč najraje pozabimo. Če naštejemo samo nekaj težav s sedanjim testnim formatom: na osnovni ravni so navodila k nalogam jezikovno bolj zahtevna od samih nalog, na obeh višjih ravneh se poznavanje slovničnih struktur eksplicitno preverja v posebnem podtestu, to pa pomeni, da so kandidati za neobvladovanje slovnice kaznovani večkrat: tako v posebnem podtestu kot pri produkciji. Preverjanje pisne produkcije z esejem se zdi še posebej za kandidate na visoki ravni precej neavtentična naloga, saj se s to besedilno vrsto dejansko ne srečujejo. Na obeh višjih ravneh se kandidati za en del ustnega izpita pripravljajo vnaprej, kar ima za posledico učenje na pamet, itd.

Vprašanje posledic. Ker gre v primeru izpitov iz znanja slovenščine za zelo usodne teste, je vprašanje njihovih posledic še posebej občutljivo. Omenili smo že povratni vpliv, ki se npr. kaže v učenju na pamet. Pa ne le za ustni izpit na visoki ravni. Tudi na osnovni ravni se udeleženci izpitov na pamet učijo vzorce praktičnih besedil, včasih kar tiste, ki so javno na voljo v obliki vzorčnih testov. Neuspešni kandidati ponavljajo izpite, ne da bi se nanje (dodatno) pripravljali. V skrajnih primerih pa se povratni vpliv izrazi kot izmikanje (zdravniki npr.

opravljajo izpite na najnižji ravni ali skušajo pridobiti državljanstvo po postopku izredne naturalizacije, gl. op. 13) ali zloraba (izpita npr. ne opravlja prava oseba, spričevala se ponaredijo). Takšne zlorabe, če se seveda odkrijejo, pa imajo lahko resnično daljnosežne posledice.

Predvsem pa so pomembne posledice, ki jih imajo negativni izpitni rezultati za vsakega posameznika in njegove bližnje. Kandidati namreč zaradi njih morda ne morejo nadaljevati študija, lahko ostanejo brez dela ali brez privilegijev, ki jih prinaša državljanstvo.

7 Misel za sklep

Uspeh na izpitu iz znanja slovenščine seveda nikakor ni zagotovilo, da se bodo njegovi udeleženci, govorci SDTJ, uspešno vključili v družbo, da bodo postali aktivni državljani, da bodo slovenščino tudi (radi) uporabljali, da bodo, po Blackledgu (2009: 92), »'oni' postali 'mi'« ali da bodo »zvesti svoji novi domovini«. Lahko pa pomeni določeno motivacijo za vse to. Še posebej če imajo občutek, da tudi sami prispevajo k oblikovanju skupne identitete.

Literatura

Balažic Bulc, Tanja, 2009: Odnos do tujih jezikov in njihova prepoznavnost. Požgaj - Hadži, Vesna, idr. (ur.): *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. 181–194.

Blackledge, Adrian, 2009: Being English, speaking English. Extension to English language testing legislation and the future of multicultural Britain. Hogan-Brun, Gabrielle, idr. (ur.), 2009: *Discourse on language and Integration*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 83–107.

Extra, Guus, in Spotti, Massimiliano, 2009: Language, migration and citizenship. A case study on testing regimes in the Netherlands. Hogan-Brun, Gabrielle, idr. (ur.), 2009: *Discourse on language and Integration*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 61–81.

Extra, Guus, Spotti, Massimiliano, in Van Avermaet, Piet (ur.), 2011: *Language Testing, Migration and Citizenship. Cross-National Perspectives on Integration regimes*. London in New York: Continuum (Advances in Sociolinguistics).

Ferbežar, Ina, 2009: »Je moj B1 tvoj B1?« ali kaj je novega na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika. Stabej, Marko (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (Obdobja 28). 129–136.

Ferbežar, Ina, in Pirih Svetina, Nataša, 2002: *Slovenščina za tujce*. Izobraževalni program za odrasle. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. <http://programoteka.acs.si/PDF/slo_zaj_tujce.pdf>. (Dostop 5. 6. 2012.)

Ferbežar, Ina, in Pirih Svetina, Nataša, 2004: Certificiranje slovenščine kot drugega/tujega jezika – zgodovina in perspektive. *Jezik in slovstvo* 49/3–4. 17–33.

Ferbežar, Ina, in Stabej, Marko, 2002: Slovene as a second language: infrastructure and language policy. *Strani jezici* 32/3–4. 235–243.

Ferbežar, Ina, in Stabej, Marko, 2011: Slovene or not Slovene? Testing speakers of closely related languages. Prispevek na konferenci. *ALTE 4th international conference 7–9 July 2001. Programme*. Krakov: Jagiellonian University. 25.

Hogan-Brun, Gabrielle, 2011: The politics of language and citizenship in the Baltic context. Extra, Guus, idr. (ur.), 2011: *Language Testing, Migration and Citizenship. Cross-National Perspectives on Integration regimes*. London in New York: Continuum (Advances in Sociolinguistics). 37–56.

Hogan-Brun, Gabrielle, Mar-Molinero, Clare, in Stevenson, Patrick (ur.), 2009: *Discourse on language and Integration*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamin Publishing Company (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture).

Pirih Svetina, Nataša, in Ferbežar, Ina, 2005: Slovenščine tujejezičnih govorcev. *Jezik in slovstvo* 50/6. 3–15.

Požgaj - Hadži, Vesna, Balažic Bulc Tatjana, in Mihelj, Vlado, 2009: Srbohrvaščina v Sloveniji: nekoč in danes. Požgaj - Hadži, Vesna, Balažic Bulc, Tatjana, in Gorjanc, Vojko (ur.): *Med politiko in stvarnostjo. Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 27–40.

Shohamy, Elana, 2009: Language tests for immigrants. Why language? Why tests? Why citizenship? Hogan-Brun, Gabrielle, idr. (ur.): *Discourse on language and Integration*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 45–59.

Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje, 2011. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Urad za razvoj šolstva. <http://www.mizks.gov.si/si/solstvo/razvoj_solstva/jezikovno_izobrazevanje/skupni_evropski_jezikovni_okvir_sejo/>. (Dostop 29. 5. 2012.)

Slade, Christina, 2010: Civic Integration in the Netherlands. Slade, Christina, in Mölering, Martina (ur.): *From migrant to citizen: testing language, testing culture*. Hampshire in New York: Palgrave Macmillan (Language and Globalisation). 125–144.

Slade, Christina, in Mölering, Martina (ur.), 2010: *From migrant to citizen: testing language, testing culture*. Hampshire in New York: Palgrave Macmillan (Language and Globalisation).

Stabej, Marko, 2010: *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina (zbirka Trojinski konj).

Tanasić, Marko, 2012: *Položaj delavcev migrantov v Sloveniji. Projekt Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil*. Predstavitev na sestanku delovne skupine za pripravo *Strategije za vključevanje priseljencev v izobraževanje odraslih*. Ljubljana, 12. 4. 2012.

Van Avermaet, Piet, 2009: Fortress Europe? Language policy regimes for immigration and citizenship. Hogan-Brun, Gabrielle, Mar-Molinero, Clare, in Stevenson, Patrick, 2009: *Discourse on language and Integration*. Amsterdam in Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 15–43.

Van Oers, Ricky, Ersboll, Eva, in Kostakopoulou, Dora (ur.), 2010: *A Re-definition of Belonging? Language and integration tests in Europe*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Začetna integracija priseljencev (ZIP). Program izobraževanja priseljencev v Sloveniji, 2011. Ljubljana. <http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/odrasli/Programi/Program_odrasli_ZIP.pdf>. (Dostop 29. 5. 2012.)

Zemljarič Miklavčič, Jana, 1999: Slovenščina kot drugi/tuji jezik. Zgodovina (od začetkov do 1850). *Slavistična revija* 47/2. 245–260.

Žitnik Serafin, Janja, 2008: *Večkulturna Slovenija*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU (Migracije 15).

Spletne strani

Spletni portal IUSinfo: <www.ius-software.si>. (Dostop maj 2011.)

Statistični urad Republike Slovenije: <www.stat.si>. (Dostop maj 2012.)

Vlada Republike Slovenije: <www.vlada.si>. (Dostop 25. 5. 2012.)

Association of Language Testers in Europe: <www.alte.org>. (Dostop 29. 5. 2012.)

Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik: <www.centerslo.net>. (Dostop 29. 5. 2012.)

Uradni list Republike Slovenije: <www.uradni-list.si>. (Dostop maj 2012.)